

ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ У СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО

Резюме. Розглянуто основи зовнішньоекономічних зв'язків в Україні та напрями її зовнішньоекономічних відносин, запропоновано шляхи ефективної адаптації України до міжнародного розподілу праці та лібералізації митного законодавства з метою полегшення перетину кордону й збільшення обсягів міжнародного партнерства.

The summary. In this article the basics of foreign economic ties in areas of Ukraine and her external relations, the ways of the effective adaptation of Ukraine to the international division of labor and the liberalization of customs regulations to facilitate border crossings and increase international partnerships.

Ключові слова: інтеграція, зовнішньоекономічні зв'язки, економічний потенціал, співробітництво, Європейський економічний простір, світова господарська система, міжнародний розподіл праці, Світова організація торгівлі.

Постановка проблеми. Проблема інтеграції України у світове господарство є актуальною, тому що розвиток відносин обов'язково призводить до інтеграційних процесів, а сприйняття України як надійного зовнішнього партнера об'єктивно потребує її входження у світове співробітництво на принципах рівноправності та взаємної вигоди.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Актуальність проблеми інтеграції України у світове господарство висвітлено в працях багатьох зарубіжних і вітчизняних вчених: Ликтян Д.Т., Дахно І.І., Пахомова Ю.М., Лук'яненко Т.Г., Губцького П.В. та ін. Вчені дослідили важливість ролі інтеграції української економіки у глобальні міжнародні економічні процеси. Разом з тим деякі важливі теоретико-методологічні та прикладні аспекти не належно висвітлені: недостатньо повно визначено вплив участі України у міжнародному розподілі праці, а також недостатньо проаналізовано динаміку впливу експортно-імпортних операцій з товарами на зовнішньоекономічні зв'язки країни.

Мета статті. Обґрунтувати сучасний стан, здобутки, протиріччя, особливості інтеграції України у світову господарську систему та показати практичне значення інтеграційних процесів для економіки країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поступовий розвиток цивілізації неминує призводити до інтеграційних процесів між державами. Найуніверсальнішим проявом цих процесів стала глобалізація. Україна на даний час перебуває на початковому етапі інтеграціоналізації національної економіки, тобто існує за межами міжнародних потоків капіталовкладень, бере незначну участь в економічній діяльності інших країн, недостатнім є розвиток міжнародних валютних відносин. Тому стратегічні орієнтири національного розвитку повинні враховувати реалії сучасного інтеграційного процесу, неможливість самоізоляції від масштабної та динамічної інтернаціоналізації. Але для цього необхідно подивитися та проаналізувати сьогодишню ситуацію навколо країни, її положення у світі, перспективи отримання іноземних інвестицій в економіку. Об'єктивною можливістю для інтеграції у світове господарство є вироблення механізму зовнішньоекономічних зв'язків, по-перше, на макрорівні загальнодержавному; по-друге, на мікрорівні підприємств; по-третє, на глобальному та регіональному макрорівнях. Поєднання об'єктивної необхідності та об'єктивних можливостей входження України у світове господарство робить цей процес закономірним.

Поступово створюються передумови для інтеграції української економіки у глобальні та європейські економічні процеси. З моменту здобуття незалежності Україна налагодила торговельні зв'язки більш ніж із 180 країнами світу. Проте пріоритетом є поглиблення торговельно-економічних відносин зі своїми найближчими сусідами, в першу чергу, з Російською Федерацією, Республікою Білорусь і Республікою Польща [1, с. 59]. Особливі відносини між цими країнами зумовлені багатьма чинниками. Це – географічне сусідство держав, загальна інфраструктура, існування виробничої, технологічної, взаємозалежності окремих галузей. Багато спільного залишилося в законодавчій базі, існуванні банківських систем, багаторічні культурні і суто людські стосунки. Таким чином, сусідні країни є для України дуже важливими політичними й економічними партнерами. З урахуванням змін у глобальному економічному середовищі розвиток торговельних відносин з найближчими сусідами – одне з пріоритетних завдань України, яке передбачає, з одного боку, відновлення та розвиток торговельних зв'язків, а з іншого – забезпечення економічної безпеки України. Ці держави значною мірою пов'язані з ресурсної і технологічної точки зору, мають багатосторонні

економічні зв'язки, з'єднані транспортними комунікаціями та прагнуть до інтеграції у світовий економічний простір. Особливості глобального соціального й економічного розвитку вимагають від країн нових підходів до формування своїх відносин у стратегічній перспективі. Вони повинні базуватися на взаємовигідному використанні економічних потенціалів, можливості міжрегіонального співробітництва.

Також у даний час Україна уклала міждержавні угоди про вільну торгівлю з усіма країнами СНД і Республікою Македонія. Наша держава активно включається у світові суспільно-економічні процеси: приєдналася до Світової організації торгівлі (СОТ), стратегічною метою визнано отримання асоційованого членства в Європейському союзі. У сучасних умовах аббревіатура СОТ має подвійне значення: по-перше, СОТ є організацією, по-друге, СОТ – це комплекс правових документів, який визначає права та обов'язки урядів у сфері міжнародної торгівлі товарами та послугами. Отже, серед основних завдань СОТ – підтримка та розвиток «певних правил гри» руху товарів і послуг, за якими працюють уряди країн-членів СОТ. Сучасна СОТ – провідна міжнародна організація, членами якої є 149 країн світу, на долю яких припадає близько 96% обсягу світової торгівлі [2, с. 45]. Останнім часом сфера діяльності СОТ розширюється і передбачає не тільки регулювання торговельних потоків, а й міжнародне економічне регулювання капіталу та робочої сили. Членство в цій організації стало практично обов'язковою умовою для будь-яких країн, які прагнуть інтегруватися у світове господарство. 16 травня 2008 року визначною датою для України стало набуття членства у Світовій організації торгівлі. З цього дня у відповідності зі статтею 7 Закону України "Про зовнішньоекономічну діяльність" для товарів, які імпортуються з держав-членів СОТ, запроваджено режим найбільшого сприяння, тобто застосовуються пільгові ставки ввізного мита Митного тарифу України. Вступивши до СОТ Україна отримала значні економічні переваги:

- місцевим виробникам стали та хімічної продукції, які безуспішно намагалися боротися з антидемпінговими акціями, без членства в СОТ, за сучасних умов, неможливо використати переваги світової торгівлі й гарантувати вітчизняним товаровиробникам міжнародно-правовий захист від недобросовісної конкуренції на світовому і регіональному ринках. На думку експертів, цифра щорічних втрат українських виробників унаслідок антидемпінгових розслідувань у різних країнах світу сягає 8 млрд дол. США;

- доступ до міжнародних ринків, скасування щодо країни дискримінації й нетарифних бар'єрів, доступ до багатосторонніх механізмів вирішення суперечок та можливість впливати для захисту національних інтересів на умови регулювання світової торгівлі. Членство в СОТ трактується як системний фактор розвитку національної економіки, створення прозорого та прогнозованого конкурентного і сприятливого інвестиційного середовища;

- наближення укладання Угоди про вільну торгівлю з ЄС, яке могло обговорюватися тільки після вступу до СОТ. Це – результат багаторічної безперервної роботи. І хоча таким чином зросла наявність певних проблем юридичного плану, наша держава отримала статус країни-учасниці Світової організації торгівлі. У свою чергу, Угода про вільну торгівлю з ЄС може набувати різної форми – від розгляду торгівлі тільки товарами, до складнішої та поглибленої, про створення Європейської економічної зони (СЄЗ). Зростає також зацікавленість інвесторів третіх країн, з'являються всі умови, аби вийти на рівень економічно розвинених держав, можливість диверсифікувати виробництво та експорт, забезпечити кращий доступ до західних ринків, залучити потужні іноземні інвестиції.

В Україні процеси ринкового трансформування галузевої структури з випереджаючим розвитком пріоритетних сфер в умовах гострого дефіциту інвестицій до цього часу не забезпечують високорезультативних зрушень у всіх галузях економіки внаслідок дії негативних чинників. Тому необхідно забезпечити раціональний вибір державних пріоритетів, спрямованих на ефективну керованість соціальними та економічними процесами в сучасній трансформації суспільного розвитку в Україні. Аналізуючи основні показники розвитку економіки України в кризовий та посткризовий періоди в контексті глобальних трансформаційних процесів, які відбуваються в різних країнах світу в сучасний період, слід зазначити, що Україна в кінці 20 століття змінила напрямки свого соціально-економічного

розвитку, стала на шлях системних економічних, політичних реформ та економічного зростання у поєднанні з активною соціальною політикою.

Але винятково за рахунок міжнародних фінансових ресурсів ні однієї глибокої економічної проблеми вирішити не можна. Було б дуже ризикованим, якби Україна вирішила жити тільки за рахунок іноземної підтримки. Дуже важливим є і привабливість України для приватного капіталу. Необхідно шукати представників міжнародного бізнесу, що захочуть інвестувати свої засоби в розвиток нашої економіки, оскільки вони привезуть сюди своє устаткування, технології, робочі місця, відкриють нові експортні можливості.

Одним із головних напрямків на сучасному етапі є невідкладний комплексний розвиток транспортної мережі, перш за все міжнародних транспортних коридорів. Україна володіє розвинутою інфраструктурою залізничного та водного транспорту. Вигідне географічне положення зумовлює проходження Пан'європейських транспортних коридорів, коридорів Організації співробітництва залізниць і транспортного коридору Європа–Кавказ–Азія. У загальній структурі експорту послуг транспортні послуги становлять 66%, в структурі імпорту – 19% [3, с. 129]. Надзвичайно вигідне становище України як транзитної держави надає їй можливість забезпечувати суттєві надходження від експорту транспортних послуг, але така можливість не реалізується повною мірою. Транспорт, як інфраструктурна галузь, має розвиватися випереджаючими темпами з метою сприяння швидкому економічному і соціальному розвитку країни та її участі в міжнародному поділі праці. У цілому ж міжнародні транспортні коридори для України – це підвищення рівня економічної незалежності та національної безпеки; збільшення валютних надходжень до бюджету за надані транспортні послуги при транзитних перевезеннях вантажів і пасажирів; можливість допомоги міжнародних фінансових організацій почати реконструювати національну транспортну мережу країни; різке збільшення зовнішньоторговельних зв'язків України за рахунок сучасного транспортно-технологічного комплексу. Найважливішим чинником посилення ролі транспорту у зовнішньоекономічній діяльності країни є її транскордонна Україна: вона має найдовший кордон серед європейських країн. Оскільки у вартості продукту роль транспорту важлива, то вигідніше налагоджувати зв'язки з сусідами, зменшуючи тим самим транспортні витрати і збільшуючи прибуток. У даному випадку Україна має переважне становище через численність країн-сусідів. З усього вищевказаного випливає, що при інтеграції в європейську і світову економіку потреба у високорозвиненій транспортній системі все більше посилюється, вона стає базисом для ефективного входження України у світове співтовариство й посідання в ньому місця, що відповідає рівню високорозвиненої держави.

Також відомо, що енергетичне самозабезпечення є однією з головних умов незалежності. Досягти його Україна може, якщо візьме курс на модернізацію наявних і спорудження нових сучасних екологічно чистих вугільних та газотурбінних електростанцій, на розвиток власного енергетичного машино- та котлобудування, скориставшись вітчизняними науковими та виробничими здобутками й досягненнями високорозвинених країн. Без розвитку відповідних форм зовнішньоекономічних відносин зробити це практично неможливо.

В умовах формування сучасної моделі міжнародного розподілу праці (МРП), основу якої має становити якісно оновлена технологічна база виробництва, Україна повинна поступово, цілеспрямовано розв'язувати проблеми ефективної участі у МРП, використовуючи зовнішньоекономічні зв'язки для реалізації національних економічних інтересів. Україна має як природні, історичні, так і техніко-економічні, соціально-економічні, організаційно-економічні основи для участі в МРП. Слід зауважити, що в геологічному і гідрогеологічному аспектах територія України недостатньо вивчена, зокрема її глибинну будову досліджено лише на 10 відсотках території.

Організовані суспільства, які існували на нинішній території України, завжди підтримували економічні зв'язки із зовнішнім світом. Тож з огляду на власні культурні та історичні традиції Україна має всі можливості для того, щоб стати рівноправним членом європейської спільноти.

Ще одним важливим напрямком інтеграції України у світове господарство є інтеграція українського сільського господарства у світове аграрне виробництво. Правда, основну увагу доведеться приділити тому, як провести інтеграцію з найменшими втратами для вітчизняних

сільгоспвиробників. Інші країни, які благополучно знайшли своє місце на світовому аграрному ринку, не можуть повною мірою служити зразком для наслідування. В Україні інші стартові можливості: у жодній країні не було такого викривлення дії економічних законів у сільському господарстві. Повноцінна інтеграція аграрної галузі в Європу неможлива без урегулювання земельного питання. Володіючи безцінним природним ресурсом – чорноземами, Україна могла б сама бути активним гравцем світового ринку. Але для цього потрібно, щоб на землі міцно стояв справжній господар, адже лише незначна частина виробленої в Україні аграрної продукції споживається в межах держави, а решту можна експортувати.

Разом з тим процес створення цілісної системи національного законодавства у сфері зовнішньоекономічних відносин залишається складним і тривалим через низку недоліків як в нормах законодавства, так їх практичному впровадженні. За даними 2010 року Україна займає 139 місце із 183 в рейтингу Світового банку "Ведення бізнесу-2010" за показниками міжнародної торгівлі [4, с. 9]. Така низька позиція, перш за все, відображає значні фінансові та часові витрати на проходження митних процедур, складні процедури перетину кордону і митного оформлення, досить складний і заплутаний нормативний документ, який регулює оформлення експортно-імпортних операцій, включаючи численні попередні операції, реєстраційні свідоцтва, технічні регламенти та сертифікацію. Тому Державна митна служба України повинна максимально використати той досвід, який напрацювали колеги в Білорусі, Казахстані, Європі. Повинна наблизитися і гармонізувати митне законодавство із законодавством Європейського Союзу. Якщо буде створено спільний ринок без митних бар'єрів – тарифних, нетарифних, адміністративних і т. д., значить, буде прискорено товарообіг і, звичайно, грошовий оборот. Однак усі повинні розуміти, що митний союз – це не ідеологічна, не політична, а економічна ідея з'єднання всіх країн. Потрібно створити таку організацію, яка буде вирішувати питання не на користь однієї певної нації, а на користь усього населення Європи.

Важливим є факт, що Україна приєдналася до Протоколу про внесення змін до Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур (так званої Кіотської конвенції). Виходячи з факту, що Україна приєдналася фактично лише до Протоколу про внесення змін до Кіотської конвенції, вітчизняне законодавство не було приведено у відповідність з положеннями самої Кіотської конвенції. У зв'язку з цим Кіотська конвенція не може бути імplementована повною мірою, тому в короткотерміновій перспективі ситуацію можна поліпшити, видавши відповідні регуляторні акти. З урахуванням основних положень цієї конвенції, Державна митна служба України буде удосконалювати й покращувати взаємодію з митними службами країн – Російської Федерації, Республіки Білорусь та Республіки Польща, які є її партнерами у справі збільшення обсягів зовнішньої торгівлі та забезпечення її безпеки, щоб міжнародне партнерство мало традиційний, стабільний і стійкий характер. Оскільки наша країна прагне до Європи і світове співтовариство з точки зору глобалізації, то й завдання держави полягає в тому, щоб лібералізувати митне законодавство, аби воно було прозоре і працювало однаково доступно для всіх. В умовах розвитку міждержавного співробітництва особливого значення набуває дотримання й реалізація державами положень загальноєвропейських норм і стандартів міжнародного права. Актуальною на сьогодні проблемою є забезпечення безпеки транснаціональних торгових операцій та запобігання комерційного тероризму. Мова не йде про рівень податків, митних зборів і платежів, але вантажі мають проходити кордон швидко, чітко і зрозуміло. Закрити кордони означає повернутися до залізної завіси, оскільки бізнес побудований на тому, що українська продукція повинна бути конкурентоспроможною не тільки на українському ринку, але і на світовому. Сьогодні Україна намагається уніфікувати законодавство, спростити митні та інші контрольні процедури на кордоні, але поки ці наміри мало сприяють прискоренню просування товарів на ринки нашого та інших держав, тому що спроба запровадити принцип "єдиного вікна" не принесла успіхів. Виходячи з необхідності створення сприятливих і прозорих умов здійснення зовнішньоекономічних операцій, зазначають, що:

– реалізація процедури перетину кордону в Україну є однією з найобтяжливіших у Європі, що призводить до втрати транзитної привабливості країни та конкурентоспроможності

українських виробників і необґрунтованого збільшення вартості товарів для українських споживачів;

- збільшився адміністративний тиск на суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності;
- не здійснюється відкрите співробітництво керуючих органів з громадськістю.

Одним із можливих шляхів стимулювання експортно-імпортних операцій з товарами, а разом з тим і збільшення грошових надходжень до державного бюджету від їх здійснення може бути впровадження норм щодо можливості надання відтермінування у сплаті мита, акцизного збору та податку на додану вартість на момент подання митної декларації до митного контролю й оформлення. Таке відтермінування може бути впроваджене із застосуванням векселя або гарантій банку. Необхідно сконцентрувати зусилля на пошуку та впровадженні конкретних "стимуляторів" зовнішньоторговельних угод. З метою входження у світовий економічний простір Україна зобов'язана впровадити в практику принципи вільної торгівлі й сповідувати в зв'язку з цим відкритість економіки, послідовно й неухильно проводити приватизацію і створити ефективну, скорочену до мінімуму державну адміністрацію.

У процесі ринково спрямованих реформ у нашій державі сформувалася модель економічного розвитку, що характеризується високим рівнем відкритості економіки щодо зовнішньої торгівлі: обсяг експорту відносно ВВП країни останніми роками коливається в діапазоні 54–62%. У цьому сенсі економіка України на сьогодні більш ніж у два рази відкритіша до зовнішнього світу, ніж середньостатистична, значно відкритіша, ніж економіки розвинених європейських країн-членів ЄС чи порівняна з нею (за масштабами та загальною структурою) економіка Польщі. Разом з тим наявний асиметрично низький рівень залежності економіки України від світових потоків капіталу. При експортній квоті ВВП, що майже вдвічі вище середнього рівня по ЄС, Україна має лише близько 5% від середнього рівня ЄС експорту на душу населення. А рівень прямих іноземних інвестицій на душу населення взагалі мізерний [5, с. 207].

Висновки. В основу національної політики в питаннях міжнародної економічної інтеграції повинні бути закладені ретельно вивірені й зважені рішення, що забезпечують пріоритет національно-державних інтересів, а головним критерієм і показником ефективності економічного блокування України з іншими державами повинно стати забезпечення сприятливих умов для ефективного здійснення внутрішніх реформ. Інтеграційна діяльність в Україні має здійснюватися за найефективнішими напрямками, основними з яких є участь у міжнародних економічних організаціях, здійснення багатосторонньої взаємодії з іншими державами і за можливості лібералізації зовнішньої торгівлі з залученням іноземних інвестицій, вирішення проблеми ефективної участі у міжнародному розподілі праці, реконструювання національної транспортної мережі країни та удосконалення митного законодавства.

Використана література

1. Коментарии специалистов. Таможенный брокер [Текст] // Панорама. – 2010. – №6. – С. 59–81.
2. Ликтян, Д.Т. Економічна інтеграція та глобалізація. Проблеми сучасності [Текст] / Д.Т. Ликтян. – Київ: КНЕУ, 2005. – 420 с.
3. Дахно, І.І. Міжнародна економіка: навч. посібник [Текст] / І.І. Дахно. – Київ: МАУП, 2006. – 478 с.
4. Общественный совет. Таможенный брокер [Текст] // Панорама. – 2010. – №6. – С. 6–19
5. Євроатлантична інтеграція України [Текст]. – Київ: Логос, 2005. – 407 с.